

Махмуд Дервиш

ИЗБОР ИЗ ПОЕЗИЈЕ

О ПОЕЗИЈИ

Јучер смо пјевали звијездама
 И мјесецу
 И плакали над пролазом времена.
 Јучер смо кори́ли вино и уштап
 И ласкали дјевојкама.
 Сат је откуцао –
 Хајам је још пио
 У ритму властитих стихова,
 А ми смо остали ниједи и празни.
 Другови пјесници!
 Живимо у свијету што се преврће.
 Што прође – мртво је.
 Ко ће написати пјесму
 У добу олуја и атома?
 Пјесму која дозива пророке?

Наше су пјесме блиједе,
 Без укуса, без даха.
 Ако поезија не носи свјетло
 Од срца до срца,
 Ако не разумије сиромаша,
 Боље да никад није написана.
 Боље да нас прогута
 Вјечита тишина.

Да су барем пјесме ове
 Длијето у руци тежака,
 Бомба у шапи хероја.
 Да су богдо ријечи ове
 Плут у длановима сељака,
 Или кошуља, или кључ, или капија.
 Ех – да су знале ријечи
 Бити све то што нисмо.
 Један би пјесник рекао:
 Ако ови стихови развеселе пријатеље
 И разјаре црне душмане,
 Било пјесме куцаћу ме у мени
 Док вријеме не пресахне.

ЧИТАТЕЉУ

Црни љиљани у срцу ми горе,
А на уснама пламти ватра.
Из које сте то недођије стигли,
О крижеви бијеса?
Пригрлио сам погроме и глади,
Свикао на боли
Кô на сјену властиту.
Срџба ми у шаци,
Срџба ми на уснама.
Крв ми је ријека гњевна
Што не престаје тећи.
Читатељу –
Не тражи од мене шапате,
Нити ријечи узвишене.
Шта вриједи цвијет
Ако га прекрије трње?
Зашто ријечи кржаве
Не видају ране
Широм отворене?
Ово је само моја патња:
Туп ударац у пијесак,
И вапај празним небесима.
Сав сам од срџбе.
Али управо та срџба
Кресиво је за огњеве велике.

ОДАНОСТ

Твој сам глас носио срцем и венама,
Па ако одступиш из боја, ни тебе бити неће.
Бацићу у вјетар стихове и пјесничка знамења,
Ако не буду оштрице што прогоне душмане.
Вјерујем да ријеч може бити јалова и нијема,
Али и уже што вјешала зликовцу плете.
Вјерујем да ријеч је огањ – и немам дилема
Да пепео ћу постати ја или војске клете.
Ако умрем, довољна ми једна спознаја:
Изнад гроба људи ће написати – „Никад умро није!”

О ПОСТОЈАНОСТИ

Кад би се маслина сјетила руке што ју је посадила
 Постала би суза блистава.
 О дједови мудри!
 Кад би бар од тијела наших оклоп могли салити.
 Али господар зла
 Ни мрву не даје робовима.

[...]

Ми ћемо својим зјеницама
 Трње и тугу одагнати засвагда!

[...]

Ми ћемо маслинама зелено вратити
 И штитове око земље наше подигнути.

[...]

Земља. Сељак. Слободни људи.
 Кажи: може ли их ико поразити?
 Ове величине три.
 Може ли их ико сломити?

ИЗАЗОВ

Стегните моје окове, узмите хартије и цигаре,
 Усне ми прашином напуните.
 Али знајте: поезија је крв у овим венама,
 Со у мрвама круха,
 Сјај у мојим очима.
 Она се може писати ноктима, зјеницама, сабљама.
 И ја ћу је говорити
 У затвору,
 У хамаму,
 И у штали,
 Под ударцима бичева,
 У оковима,
 У најгорим мукама.
 Безброј птица на гранама срца мојега
 И свака од њих пјева пјесму рата.

НА ОВОЈ ЗЕМЉИ

На овој земљи вриједи живјети.
Због треперења априла,
Јутарњег мириса хљеба,
Женских мисли о мушкарцима,
Есхилових дјела,
Због Прве љубави,
Гнијезда на стијени,
Мајки што бдију над уздасима наја
Због страха непријатеља од успомена.

На овој земљи вриједи живјети.
Због посљедњих дана септембра,
Жене са бујним грудима у касним четрдесетим,
Због трена сунчева свјетла у тамници,
Облака што зрцали јата створења,
Због поздрава народа онима који са осмијехом
У смрт одлазе.
Због страха тиранина од пјесама.

На овој земљи вриједи живјети.
Јер на овој земљи је принцеза свијета
Мајка свих почетака, мајка свих крајева.
Некад се звала Палестина.
И сада је зову Палестина.
Моја принцеза... Вриједи, јер ти си принцеза моја,
Вриједи да живим и ја.

ЈА САМ САМО ОН

Тамо далеко, иза отисака његових стопала
Вукови гризу нити мјесечева сјаја.

Тамо далеко, испред отисака његових стопала
Звијезде обасјавају бриди крошања.

Близу њега,
Крв се разлијева из вена камења.

Тако, он ходи, ходи и ходи,
Све док потпуно не ишчили
И прогутају га сјене на крају пута овога.

Ја сам само он,
А он је само ја
У различитим облицима.

ПИСМО ИЗ ЕГЗИЛА

1.

Поздрав и пољубац у образ –
Ништа више немам казати.
Одакле да почнем? Гдје да окончам?
Круг времена краја нема
И све што имам у изгнанству овоме
Јесте завежљај у ком је кора хљеба, чежња
И свеска што ми бремене олакшава
Јер у њу закопам нешто од чемера овога.

Одакле да почнем?
Јер све што се казало и што ће се казати прекосутра
Неће завршити загрљајем или додиром руке.
Неће вратити прогнанника дому своме.
Неће позвати кише.
Нити ће никнути ново перје на крилима птице изгубљене.

Одакле да почнем?
Поздрав. Пољубац. И остало.

2.

Молим радио-станице да јој пренесу да сам добро.
Казујем птицама
Ако до ње одлете
Да ме не забораве и да кажу јој да све у реду је.
Ја сам добро.
Добро сам ја.
Око још види!
На небесима мјесец још сја!
Моје прастаро одијело још увијек није изблиједило.
Мало се подерало на рукавима,
Али сам га зашио и сада је добро.
Већ сам момак од двадесет љета.
Замисли, ја превалио двадесету!
Постао сам прави младић, драга мајко.
Носим се са животом,
Носим бреме попут великих људи
И радим
У једном ресторану, перем тањире,
Правим гостима кахве
И осмијесима прекривам своје тужно лице
Да сретне буду муштерије.

3.

Добро сам.
Имам двадесет година
И постао сам прави младић, драга мајко.
Запалим понекад цигару, сједим на бетону и по зидинама
Добацим нешто лијепим дјевојкама,
Баш као и други младићи.
„Другови, видите ли красних дјевојака,
Замислите како би живот опор био да их нема.
То би била казна голема.”
Један друг добаци: „Имате ли круха?
Баш сам гладан, ако има негдје која мрва?”
„Браћо, шта вриједи човјек
Ако сваке ноћи заспи празна стомака?”
Све је у реду.
Добро сам.
Имам црнога круха
И нешто мало зеленила.

4.

На радију слушам
 Како избјеглице шаљу поздраве избјеглицама
 Сви они говоре: Добро смо,
 Нема туге код нас.

А како ми је отац?
 Да ли по старом обичају воли да се Богу моли
 Као што воли своју дјецу, огњиште и маслине?

Како су ми браћа?
 Да ли су каква посла добили?
 Једном сам чуо оца како говори:
 Сви ћете ви бити учитељи.
 Чуо сам га како шапуће:
 Нећу јести, али им новац за књиге неће фалити,
 Јер у моме селу нико не зна прочитати нити једног слова.

Како ми је сестра,
 Је ли порасла, хоће ли скоро удаја?
 А како ми је нана,
 Да ли још увијек само сједи пред вратима
 И моли се за нас
 Да будемо добри, здрави и нафакали?!

Како наша кућа,
 Онај глатки праг, стара врата и фуруна?

На радију слушам
 Како избјеглице шаљу поруке протјераним
 И сви су добро!
 Али ја сам тужан,
 Мисли ће ме нетом, живог, прогутати.
 Јер не чух никакве вијести о вама
 Па макар она и тужна била,
 Макар и болна била.

5.

Ноћ је, мајко, гладан и крволочан вук
Што прогони странца гдје год да га носи пут.
С њом се на обзорју појаве утваре,
А тужни врбици још увијек грле вјетрове,
Док питам се шта је наш гријех, мајко најдража?

Зашто умиремо два пута?
Први пут за живота,
А други пут кад смрт закуца на врата!
Знаш ли шта ме испуњава сузама?
Питање болно, од којег срце тражи лијека!
Хоће ли ова ноћ памтити
Једног прогнанника што дође овдје
И никада се домовини не врати?
Хоће ли ова ноћ запамтити
Једног прогнанника што умрије без покрова?

О тужни врбици, да ли ћете запамтити
Да је онај бачен у твоје болне сјене
Био човјек као и остали покојници?
Хоћете ли запамтити да сам и ја човјек
И сачувати моје тијело од канци гаврана?

Мајко моја! Мајко мила!
Коме исписах ове листове,
Који ће их писмоноша доставити?
Путева више нема ни преко копна, ни преко мора,
Нити небеских обзорја.

А ти, мајко моја,
И отац, браћа, рођаци и другови,
Можда сте још увијек живи,
Можда сте сви скончали,
Или сте попут мене без адресе.

Шта значи човјек
Без домовине,
Без заставе
И без адресе?!
Има ли такав човјек вриједности икакве?

БИЋЕШ ЗАБОРАВЉЕН КАО ДА ТЕ НИКАД БИЛО НИЈЕ

Бићеш заборављен као да те никад било није,
 Заборављен попут мртве птице.
 Бићеш заборављен попут напуштене цркве,
 Попут пролазне љубави,
 Попут цвијета у ноћи... Заборављен ћеш бити.

*

Ја припадам путу. Тамо постоји неко чије су стопе претходиле мојим,
 Чији су снови испунили моје.
 Тамо неко расипа говор тек онако да уђе у легенду
 Или да освијетли пут онима иза којих ће остати лирски траг... и илузија.
 Бићеш заборављен као да никада ниси био
 Ни човјек, нити текст... Заборављен.

*

Ходам вођен својим духом.
 Можда бих могао овој причи подарити биографију.
 Ријечи ме носе, а ја њима заповиједам.
 Ја сам њихова форма, а оне су вјечно преображење.
 Међутим, већ је казано све што говорим.
 Сутра које тече већ ме сустиже. Краљ сам одјека.
 Пријестоља немам, осим на маргинама.
 А пут је само стаза. Можда су преци заборавили опјевати нешто
 У шта бих могао улисти неки осјет или успомену давну.

*

Бићеш заборављен као да никада ниси био
 Вијест или какав траг... Заборављен.

*

Ја припадам путу... Тамо нечији кораци
 Прелазе преко мојих – оног који ће ме слиједити до моје визије.
 Оног који ће казивати стихове, славећи избјегличке вртове,
 Испред моје куће, ослобођен од робовања прошлости,
 Слободан од својих метонимија и својега језика,
 Зато свједочим да сам заиста жив
 И слободан
 Само онда када сам заборављен!

МУРАЛ

[...]

Сањаћу, али не да поправим кочије вјетра,
Или болест што се увукла у душу.
Легенда је већ заузела своје злослутно мјесто
У оквиру садашњице. Није моћна пјесма
Да промијени прошлост која тече, а не пролази
Нити да заустави потресе.

Али ћу засигурно сањати,
Можда су градови постали шири за мене
Какав јесам, један од синова овога мора.

Доста је више тог тешког питања: Ко сам ја?
Овдје? Да ли ме је мати родила?

Нема трња око мене,
Нити сјене пастира ни сјаја краљева.

Моје данас и моје сутра уза ме су
И једна мала свеска.
Па кад год се птица о облак очеше
Ја запишем – и тај сан ми крила ослобађа.

И ја такођер летим.
Све живо лети. И ја сам ја.
Ништа друго.

Један од синова ове равнице.
Кад јечам дозријева, посјећујем рушевине своје
Што свијетле као младежи на лицима.
Вјетрови их не мрве, нит вјечношћу круне.

Када зри грожђе, пуним чашу до врха
Вином путујућих трговаца.

Лахак је
Мој дух, а тијело отежало
Од простора и успомена.

У прољеће, постаћу тек мисао у глави једне туристкиње
 Која ће на разгледници написати:
 Лијево – напуштено позориште, зрно сезама,
 И непозната особа. Десно – модеран град.
 А ја сам само ја, ништа друго.
 Нисам поклоник Римљана
 Што блуде путевима соли.
 Само бројим свако зрно свога круха из нужде
 И казујем повијести:
 Украси своје караване робовима и презреним краљевима –
 И прођи.
 Сада нема никога
 Да каже: Не!

[...]

Ако погријешим у писању имена
 На властитом табуту –
 Што се мене тиче,
 Испуњен сам већ
 Свим разлозима за смрт.

Јер више нисам свој.
 Ја више нисам ја.
 Ја нисам више – свој.

ЦИГАНСКА МЕЛОДИЈА

Бистра улица
И дјевојка
Што изађе да запали мјесец.
А домовина далека,
Без трага, без гласа.
Горак сан
И глас
Што камен реже.
Пређи, драга,
Преко струна и ових трепавица.

Грабежљиви мјесец
И тишина
Што ломи кишу и олује,
Претвара ријеке у игле
У рукама лелујавих крошања.

Зид што плута
И кућа
Што ишчезне кад је неко погледа.
Можда ће нас убити
Или ће нас у тјеснацу прогутати.

Срамотно доба
И дјевојка
Што излази да залијепи слику
На зидине мога тијела
И шатор далеки,
Шатор без трага, без гласа.

ОТУДА ДОЛАЗИМ

Отуда долазим и имам сјећања.
Родила ме, као и све друге, мајка моја.
Имам и кућу с више прозора.
Имам и браће и пријатеља.
И тамницу, и у њој отвор студени.
Мој је и талас ког краду галебови.
Имам и мишљење своје,
И једну влат траве вишка.
Мој је мјесец на рубовима ријечи,
И јата птица,
И бесмртна стабла маслина.
Ову сам земљу походио прије сабљи
Што је претворише у бремене мучно.
Да, баш отуда долазим.
Кад небеса пусте сузе,
Враћам их њиним матерама.
И сам плачем да препозна ме
Облак што очајан враћа се.
Научих сва слова света овог суда клета
Само да бих могао погазити правила.
Све ријечи научио сам, и све их растргао,
Да искујем тек једну Ријеч –
Домовина.

ПРЕТПОСЉЕДЊИ ГОВОР „ЦРВЕНОГ ИНДИЈАНЦА” ПРЕД БИЈЕЛИМ ЧОВЈЕКОМ

1.

И тако – ми јесмо крај ријеке Мисисипи. Нама припада оно што од јучер остало је.
Али боја неба промијенила се, и море са истока више исто није.
Бијели господару, власниче коња! Шта тражиш од оних који ноћу одлазе у шуме?
Узвишен је наш дух, свети су наши пашњаци, а звијезде – ријечи блиставе.
Ако се у њих загледаш, прочитаћеш наше приче све.
Рођени смо овдје, између ватре и воде, и поново ћемо се родити међу облацима,
На рубу Азурне обале кад Судњи дан настане.
То ће ускоро бити. Зато више не коси траву, не убијај влати њене.
Јер у њима је дух наш, штит душе ове земље.
Власниче коња!
Подучи ата свога да се извини духу природе за све што учинио је дрвећу нашем.
Ах, крошње дивне, сестрице моје! Мучиће вас баш као што су мучили мене.
Зато никад не тражи опроста од дрвосјече, што мајке наше убио је.

2.

Бијели господар никада неће разумјети ријечи древне
Потекле овдје од душа што су између небеса и крошања лебдјеле.
Колумбо слободни има право да открије Индију у било којем мору,
Његово је право да наше духове зове зачинима или Индијанцима.
Он може да разбије морску бусолу да на своме правцу остане,
Може исправити вјетрове Сјевера! Али никако не може да повјерује
Да изван граница његове мапе постоје људи који су једнаки, попут зрака и воде!
И да се они рађају баш као што се људи рађају у Барселони,
Само што се за све моле богу природе, а не обожавају златне полуге.
Колумбо слободни трагао је за језиком којег овдје било није,
За златом у лобањама наших добрих дједова.
И добио је све што је хтио од нас живих и од нас умрлих!
Па зашто онда и из гроба наставља свој поход кољачки, све до краја?
Нама ништа није остало осим неколико украса за рушевине и перја мекога на одјећи
морнара.
Седамдесет милиона срца ишчупао си
Зар није довољно и превише, па опет желиш да се вратиш из мртвих
Као краљ на пријестољу новог времена?
Зар није дошао час, туђине, да у истом добу сретнемо се, нас двојица странаца?
И на истој земљи, као што се незнанци сусретну сред понора?

Наше је оно што је наше... и још комад вашег неба.
Ваше је оно што је ваше... и још дио наше воде и зрака нашега.

Наше је оно што имамо од камења... а ваше оно што имате од челика.
Дођи да подијелимо свјетлост под окриљем хлада.

Узми ноћи колико желиш, нама остави барем двије звијезде,
Да своје мртве покопамо у орбите небеске.
Узми мора колико желиш, нама препусти барем два таласа,
Да уловимо нешто рибе.
Узми злато из земље и са сунца, нама остави земљу наших имена
И онда се врати, туђине, своме роду и настави за Индијом трагати.

3.

Наша имена су разгранате младице божјег говора,
Птице круже високо, изнад пушака.
Не ломите дрво нашег имена, ви што пристижете с мора с ратним поклицима.
Не пуштајте разјарене коњице овим мирним пољанама.
Вама ваш Бог, нама наш; вама ваша вјера, нама наша.
Зато – не покопавајте Алаха у књиге
У којима вам је обећана земља на нашим родним грудима,
Као што ви тврдите.
И немојте свог Бога учинити тек стражарем на двору краља!
Узмите ружу наших снова да осјетите ово весеље!
Спавајте у хладу наших врба, полетите попут јата голубова,
Као што су у миру летјели наши добри преци, и у миру се враћали.
Бијели људи, недостајаће вам успомене на одласке са Средоземља,
Недостајаће вам вјечита самоћа у шуми далеко од провалија,
Недостајаће вам мудрост пораза, падова и изгубљених ратова,
Недостајаће вам стијена стамена у дивљој ријеци времена,
Недостајаће вам трен сањарења
Који би у вама пробудио небеса без којих не може земна прашина,
Недостајаће вам колебање између два пута,
И Еурипид ће вам недостајати једнога дана,
Химне из Канаана и Бабилона...
Недостајаће вам Шуламитка,
Соломонова Пјесма над пјесмама, недостајаће вам чежњиви цвијет љиљана.
Бијели људи! Недостајаће вам успомене на дане кад сте кротили дивље коње,
Срце које шкргуће о хриди што глачају га у мелодијама виолине.
Недостајаће вам то све.
Недостајаће вам сметеност револвераша: ако нас већ морате убити,
Не убијајте та бића што су с нама друговала, не убијте наше дане минуле.

Недостајаће вам примирје с нашим духовима у данима јалове зиме,
И сунце што слабије сија, и мјесец што није пун, а све да би злочин био мање
слављен
На екранима кина.
Зато дајте себи времена
Да убијете Алаха...

4.

Добро знамо шта у себи скрива ова маглина што на нас надире
Небо се спушта и на нашој земљи испушта душу.
Врба се њише на крилима вјетра, звијери подижу царства
У зјаповима рањенога космоса док нам морска вода нагриза дрвене капије.
Ни прије стварања Земља не бијаше овако бременита.
Али спознали смо нешто слично још прије почетка времена.
Вјетрови ће нам пренијети казивање о нашем почелу и крају, али крв ћемо лити за
ово наше сада

Дане своје покопаћемо у пепео легенди. Атина није наша.
Разазнајемо ваше доба у маглини простора. Атина није ни ваша.
И добро знамо шта нам је припремила сила челична, господар овог времена,
И божанства што не одабраше сол у кори нашега круха.
Знамо да је чињеница моћнија од истине, знамо да су се времена промијенила.
Ономад кад се промијенила врста оружја.
Па ко ће онда узнијети гласје наше до сухих киша у облацима?
Ко ће послити нас свјетлост глачати? Ко ће живјети у нашим храмовима?
Ко ће наше обичаје сачувати од вриске челика?
Странац је казао: „Обрадоваћу вас цивилизацијом” – и потом наставио:
„Ја сам господар времена, дошао сам да наслиједим ваша огњишта.
Идите пред нама, да ваше лешеве можемо избројати на површини језера.”
„Обрадоваћу вас цивилизацијом” – рече – „да би јеванђеља живјела.
Прођите, да Бог остане мени самоме.
У очима нашег Узвишеног Бога, мртви Индијанци бољи су од живих.
Господар је бијел, баш као што је бијел овај дан. Ваш свијет вама, а наш нама.”
Странац је казивао чудне ријечи, а у земљи је копао бунар да у њега покопа небеса.
Странац је казивао чудне ријечи и ловио нашу дјецу и лептире.
Туђине, шта ли си то само обећао нашим вртовима?
Цвјетове од цинка што љепши су од наших ружа? Па нека буде шта бити мора.
Међутим, знаш ли да јелен не пасе траву коју је намочила крв наша?
Туђине, знаш ли да су биволи наша браћа, а биљке наше сестре?
Не копај даље! Не пробадај корњачу на чијим леђима
Снатри наша мајка земља.
Наше дрвеће је њена коса, а њени украси су наша гиздава одора.
„На овој земљи нема смрти.” Зато не мијењај њено крхко тијело.

Не разбијај зрцала њених воћњака.
 Не стружи је, не наноси јој бола. Наше ријеке, појас око њеног струка.
 Ми смо њена дјеца, и ми и ви, па немојте је убијати.
 За који трен нас више неће бити, узмите нам данак у крви,
 А њу оставите онаквом каква јесте
 Тај најљепши стих божји на води
 Њему и нама.
 Гласје наших предака слушаћемо у фијуку вјетрова,
 Њихове ћемо дамаре осјећати у оцвалим крошњама.
 Ова је земља наша мајка и сваки је камен светиња.
 Ова је земља колиба у којој божанства живе с нама
 Са сваком звијездом што освјетљава ноћ наших молитава.
 Ходили смо голи док нас није одјенула душа,
 Душа жена што за нас припремају земаљске дарове.
 Наша повијест је повијест њена. И коначно је дошло вријеме
 Да на њој се родимо и од ње њој се вратимо.
 Земљи враћамо своје душе сасвим полакко,
 Успомене на наше вољене чувамо у боцама, заједно са соли и уљем.
 Њихова имена смо везали за ноге птица са потока.
 Били смо први. Урођеници. Није постојао кров између неба и наших плавих капија
 Нити коњица да пасу траву наших јелена у пољима
 Нити туђина да продире кроз ноћи наших жена.
 Зато, пустите да вјетар милно оплакује народ овог рањеног простора
 И вас да оплакује...
 Да већ сутра горко плаче и над вама!

5.

Опраштамо се с огњиштем и не узвраћамо поздрава.
 Не прописујте нам законе новог бога, тог челичног бога.
 И не тражите од мртвих никаквог мировног споразума, јер од њих не остаде баш
 никога.
 Нема никога да вас поздрави, да вам буде онај други.
 Овдје смо толико тога подигли и да није било енглеских пушака, француског вина
 и грипе
 Живјели бисмо пристојним животом, другујући с народом јелена,
 И чували бисмо наша усмена предања и обрадовали вас чедношћу и тратинчицама.
 Вама ваш, а нама наш Бог, вама ваше, а нама наше јучер,
 Јер повијест је ријека у коју гледамо док се у нашим дубинама вријеме гуши у сузама.
 Да ли сте икада запамтили барем неколико стихова, па можда због тога одустали
 од покоља?
 Зар вас нису жене родиле? Зар нисте попут нас дојили млијеко чежње за мајкама?
 Зар нисте, попут нас, правили папирна крила да се придружите ластавицама?

Ми бисмо вас обрадовали прољећем, па не дижите на нас оружје!
 Можемо ми са вама размијенити покоји поклон и понеку пјесму.
 Овдје је живио мој народ. Овдје је мој народ скончао. Овдје се у крошњама кестена
 Крију душе мога народа. Вратиће се народ мој у зраку, свјетлу и води.
 Узмите домовину моју сабљом, али не стављам свога имена
 На споразум између жртве и целата.
 Нећу ставити потпис на продају ниједног трна око житних поља.
 И знам добро да данас испраћам последње сунце, своје име замотавам у вјетар
 И падам у ријеку. Знам да се враћам у мајчине груди
 Да бих могао, бијели господару, закорачити у своје вријеме.
 На моме мртвоме тијелу подигни споменике слободе који не узвраћају поздраве.
 И зариј свој жељезни криж у моју камену сјену.
 Ускоро ћу се и ја успети до висина пјесме
 Што пјевају је масе. Масае што се саме убијају и шире повијест своју до крајњих даљина.
 Њој ћу придружити пој наших гласова:
 Овдје су туђини освојили сол и море се заталасало у облацима,
 Освојили су туђини и љуску пшеничног зрна у нама,
 Поставили жице за телефон и струју.
 Овдје се од туге у смрт бацио соко.
 Овдје су нас побиједили туђини.
 У ово ново доба нама ништа није остало.
 Облак за облаком, наша тијела испаравају у свемиру.
 Звјезда за звјездом, овдје наше душе свјетлуцају диљем распјеваног космоса.

6.

Много ће воде протећи док наша садашњост постане прошлост попут нас.
 Отиснут ћемо се у вјечност, али прије тога одбранићемо биље које облачимо,
 И ноћне мелодије и мјесец тај понад својих колиба за којим чезнемо.
 Разигране јелене и глину својих врчева бранићемо,
 И своје перо у крилу последњих стихова.
 Ускоро ћете подигнути ваш свијет на нашим огњиштима
 И од гробова наших направити пут до сателита. Ово је доба индустрије.
 Ово је челично доба у којем се из комада угља пјени шампањац моћника.
 Тамо су мртви и колоније, мртви и булдожери, мртви и болнице,
 Мртви и екрани радара који надзиру убијене,
 Који умиру више пута за свога живота, као што проматрају мртве
 Који живе након овог живота и мртве који гаје зло цивилизације и након смрти,
 И оне мртве који умиру да земљу понесу изнад земних остатака.
 Куда то, господару мој бијели, одводиш мој народ.... и народ свој?
 У који бездан води земљу овај робот опасан носачима авионима и млазњацима,
 У којем ћете то пространом понору скончати?
 Чините што вам је воља: нови Рим, дигитална Спарта

И

Идеологије лудила

А ми ћемо побјећи од времена за које нисмо створени

Отићи ћемо у земљу птица и постати јата негдањих људи.

Гледаћемо своју домовину кроз камење и небеске зјапове.

Гледаћемо на своју домовину кроз говор звијезда,

И вирити на њу кроз зрак изнад језера и преко њежних стабљика кукуруза,

Кроз цвијеће изнад својих гробова, лишће бијелих топола и свега осталог.

Опколиће вас бијели људи, покојници који умиру, мртви који живе,

Мртви који се враћају, мртви који откривају тајне.

Дајте земљи довољно времена да каже истину, потпуну истину

О вама

И о нама...

О нама

И о вама!

7.

Тамо мртви спавају у одајама које ћете тек градити.

Тамо мртви иду до своје прошлости путевима које тек равнате

Тамо мртви прелазе мостовима које ћете тек подизати.

Тамо мртви обасјавају ноћи лептира,

Мртви који зором долазе да пију чај са вама,

Спокојни баш као што сте их оставили након погубљења.

О ви, што само гостујете на овим просторима, оставите слободно мјесто домаћинима

Да вам прочитају увјете мира... с умрлима!

СТАЊЕ ОПСАДЕ

Овдје на падинама брежуљака, прије сумрака
На капијама времена,
Надомак вртова сломљених сјена,
Чинимо све оно што чине заточеници,
И људи докони:
Гајимо наду.

*

Градови ишчекују цик зоре,
Ми губимо памет,
Јер зуримо у сахат побједе:
Нема ноктурна у нашим ноћима обасјаним гранатама.
Наши непријатељи бдију,
Наши нам непријатељи пале свијетла,
У тмици наших склоништа.

*

Овдје, након Јобових напјева, нећемо чекати баш никога...

*

Овдје нема „ја”
Овдје се Адам присјећа свог устајалог почела.

*

Ова опсада потрајаће све док наше непријатеље
Не подучимо стиховима наше најљепше поезије.

*

Небеса су јутром оловна,
А свечери постану наранцаста.
Док срца остају боје жељеза попут ружа на гвозденим штитовима.

*

Под опсадом, живот је вријеме
Између сјећања на његов почетак
И заборав његова свршетка...

*

Живот.
 Потпуни живот,
 И онај крњави.
 У госте прима сусједне звијезде
 Безвремене...
 И облаке путујуће
 Који дома не имаду.
 Живот овдје
 Самог себе пита:
 Како да ми се живот врати.

*

Пред саму смрт, он говори:
 Немам шта изгубити.
 Слободан сам, тако близу потпуној слободи.
 Будућност ми је у рукама.
 Ускоро ћу крочити у свој живот.
 И слободан родити се без родитеља.
 А за име ћу изабрати слова азурна.

*

Овдје, на узвишењима дима, на степеницама дома,
 Нема времена за вријеме.
 Чинимо исто што и они који се успињу Богу:
 Заборављамо наду.

[...]

[Убици:] Да си се икад замислио над лицем своје жртве,
 Сјетио би се своје мајке у гасној комори,
 Одустао би од логике оружја и промијенио би мишљење:
 Ово није начин да повратиш свој идентитет.

*

[Другом убици:] Да си оставио фетус у мајчиној утроби
 Још тридесет дана, изгледи би били другачији:
 Окупација би завршила и ово дојенче не би запамтило
 Вријеме опсаде
 Стасало би у здраво чељаде, постало момче

На неком би факултету с једном од твојих кћери
Изучавало древну повијест Азије.
Можда би се између њих страсти распламсале
Па би добили кћер (која би по рођењу била Јеврејка).
Шта си то онда учинио?
Твоја је кћер сада постала удовица
А твоја унука остала сирота?
Шта си то урадио са својом прогнаном породицом?
И како си једним метком погодио три голуба?

*

[...]

Ако не будеш киша, драги мој,
Буди дрво
Животом испуњено, дрво буди.
А ако не будеш дрво, драги мој,
Па буди камен.
Пун крепости, камен буди.
А ако не будеш ни камен, драги мој,
Буди мјесец.
У сновима своје драгане, мјесец буди.
(Овако је зборила нека жена
На сахрани свога сина.)

АКО ЖЕЛИМО

Постаћемо нација – ако желимо – кад спознамо да нисмо анђели,
 И да зло није знамење само других.
 Постаћемо нација кад престанемо пјевати хвалоспјеве
 Скаредној домовини, и када сиромаш вечеру нађе.
 Постаћемо нација кад изгрдимо власт и слуге њене,
 А да нам за то не осуде црне мантије.
 Постаћемо нација кад пјесник смије описати
 Тијело трбушне плесачице – а улица не плане.
 Постаћемо нација кад заборавимо што нам племе казује,
 И човјек изиђе из сјене понизне.
 Постаћемо нација кад писац погледа звијезде
 И не каже: „Земља моја, од неба љепша је.”
 Постаћемо нација кад полиција заштити и чедне и порочне дјевојке
 Од прогона и насиља сред улице.
 Постаћемо нација кад Палестинац заборави заставе
 Осим кадо оде на утакмицу, на избор за мис свијета и на Дан Накбе.
 Постаћемо нација – ако желимо – кад допустимо пјевачу да проучи одломке
 Из суре Милосник на свадби мијешаног брака.
 Постаћемо нација кад почнемо штовати
 И Исправно
 И Погрешно.

ДОЋИ ЋЕ НЕКИ ДРУГИ ВАРВАРИ

Доћи ће неки други варвари. Дјеву цареву ће отети.
И онда ће се громко огласити добоши
Толико јако ће ударати
Да ће коњи врани тијела људска прескакати
Од мора Егејска, па све до Дарданела.
И зашто бисмо ми бринули? Шта наше жене имају са коњским тркама?

Дјева царева биће отета. Громко ће се зачути добоши
И доћи ће неки други варвари.
Градске празнине ће баш они испунити.
Варвари – за богду од мора већи,
И од било које сабље јачи
Заједно са временом лудила.
И зашто бисмо ми бринули? Шта наша дјеца имају с тим бестидним покољењима?

Зачуће се громко добоши и доћи ће варвари.
Дјеву ће цареву из спаваће собе отети.
А сам ће цар из те исте собе војну покренути
Због љубе своје једине.
И зашто бисмо бринули? Шта педесет хиљада жртава има с тим браком?

Може ли се Хомер након нас опет родити...?
Могу ли се над нама опет усковитлати митови?

ЈА САМ ЈУСУФ, ОЧЕ МОЈ

Ја сам Јусуф, оче мој. Оче мој, браћа рођена не воле ме. Не желе ме, оче мој.
Нападају ме и на ме бацају камење. Ријечи ми мучне говоре.
Желе да умрем па да ме похвале.
А они су преда мном затворили капије дома твојега. Они су ме отјерали са пољана.
Грожђе су ми отровали, оче мој. Играчке ми поломили, оче мој.
Кад се лахор мојом косом поигравао, мучки нападоше и мене и тебе.
Па шта им то ја учиних, оче мој?
Ономад, кад лептири су ми око рамена плесали,
Кад класје ми се смијешило, и птице ми се у крилу гнијездиле.
Па шта им то ја учиних, оче мој, и зашто баш ја?
Ти ме назва Јусуфом, а они ме у бездан бацише, и за то вука окривише;
А вук је милостивији од братаца мојих.
Најдражи оче мој!
Да л' шта згријешо сам, када рекох:
„Видјех једанаест звијезда, и Сунце и Мјесец,
Видјех их како седду ми чине.”

ДРУГИХ СЈЕТИ СЕ

И кад доручак справљаш, других сјети се
 (Не заборави нахранити голуба)
 И кад своје битке бијеш, других сјети се
 (Не заборави оне што жедни су спокоја)
 И кад плаћаш рачун за воду, других сјети се
 (Оних што поје се са бијелих облака)
 И кад враћаш се дому своме, других сјети се
 (Не заборави народ што живи испод шатора)
 И кад пред сан звијезде бројиш, других сјети се
 (Колико душа нема гдје да спава)
 И кад душу своју гиздаш у метафоре, других сјети се
 (Оних што немају права да говоре)
 И кад мислиш о оним што далеко су, себе сјети се
 (Кажи: Дабогдо сам у овој тмици искра једна)

АКО ПРОШЕТАШ УЛИЦОМ

Ако прошеташ улицом која не води у бездане,
 Реци онима што скупљају смеће: Хвала!

Ако жив вратиш се дому своме као што версе савршене
 Једна другој враћају се, себи кажи: Хвала!

Ако очекујеш нешто, па превариш се, одмах с јутром
 Оди да видиш гдје био си, и лептиру кажи: Хвала!

Ако из свег гласа повичеш, и врати ти се ехо:
 „Ко је тамо?” – пећини кажи: Хвала!

Ако погледаш цвијет, а да те он не заболи,
 Па му се обрадујеш, срцу своме кажи: Хвала!

Ако ујутро устанеш, и крај тебе не буде нико
 Да очи ти протрља, виду очињему кажи: Хвала!

Ако присјетиш се иједног слова имена свога,
 Ил' имена града својега,
 Буди добро дијете!
 Како би ти Господар казао: Хвала!

БЕЗ ИЗГНАНСТВА, КО САМ ЈА?

Странац на обали, налик ријеци,
водом везан за име твоје.
Ништа ме неће одвојити од мога спокоја
испод крошње палме: ни мир, ни рат.
Нико ме неће уписати у књиге завјета,
ништа неће утишати плиму и осеку
између Нила и Тигриса.
Нико ме неће истјерати из фараонских кочија,
ништа ме неће понијети –
ни идеја, ни обећање, нити чежња.
Шта сам ја, онда, без изгнанства,
без дуге ноћи што у воду гледа?
Водама везан за име твоје...
Ништа ме неће раставити од лептира сна
нити довести у садашњост: ни земља, ни ватра.
Шта сам ја, онда, без цвјетова Самарканда?
Шта то чиним на углу гдје свирачи глачају камен,
камен што наликује мјесецу?
Постали смо лагани
попут кућа и далеких вјетрова.
Постали смо пријатељи с облацима,
изван гравитације Земље идентитета.
Шта смо то ми, онда...
шта нам је чинити без изгнанства,
без дуге ноћи што у воду гледа?
Водама везани за име твоје...
Све што је остало од мене – твоје је;
све што је остало од тебе – моје је.
Странац додирује крило љубавнице:
о, моја странкињо!
Шта можемо учинити
од спокоја и предаха
који нас раздвајају од митова?
Ништа нас неће понијети: ни дом, ни стаза.
Да ли је ова стаза иста од почетка,
или су наши снови пронашли кобилу
међу монголским коњима на гори,
па нас продали?
Шта смо то ми, онда?
Шта нам је чинити
без изгнанства?

ЕДВАРД САИД: КОНТРАПУНКТНО ЧИТАЊЕ

Њујорк / новембар / Пета авенија
 Сунце – тањир растрганог метала.
 Питам се, отуђен у сјени:
 Је ли ово Вавилон
 или Содома?

* * *

На прагу електричног бездана,
 високог као небо,
 сусретох Едварда
 прије тридесет година –
 вријеме је тада било мање дивље.
 Рекосмо обојица:
 Ако је прошлост само искуство,
 претвори будућност у смисао и визију.
 Хајде да идемо,
 да крочимо у сутра
 вјерујући искрености маште
 и чуду траве.

* * *

Не сјећам се да смо ишли у кино
 тог вечерњег часа.
 Али чуо сам гласове Старих Индијанаца:
 Никако немој вјеровати,
 ни коњу, ни модерности.

* * *

Не. Жртве не питају крвника:
 Јесам ли ја ти?
 Да ми је мач био већи од руже,
 би ли ме ти упитао
 да ли бих урадио исто што и ти?

* * *

Такво питање голица знатижељу
 неког романописца
 што сједи у стакленом уреду, гледа љиљане у врту,

гдје рука хипотезе бива јасна
као савјест приповједача
спремног да поравна рачуне
с људским нагоном...
Нема сутрашњице у јучер,
зато кренимо напријед.

* * *

Напредак може бити мост
што се враћа
у варварство.

* * *

Њујорк. Едвард се буди у лијено свитање.
Свира Моцарта.
Трчи око тениског игралишта универзитета.
Размишља о путовању идеја преко граница,
и понад баријера.
Чита *The New York Times*.
Пише бијесне коментаре.
Проклиње неког оријенталисту
што води генерала до слабе тачке
у срцу неке оријенталне жене.
Тушира се. Бира своје елегантно одијело.
Пије бијелу кафу.
Виче на зору:
Не задржавај се много!

* * *

Шета по вјетру, и у вјетру сам себе препознаје.
Вјетар нема стропа,
нема дома.
Вјетар је компас
странцу са сјевера.
Он каже: Ја сам одатле, ја сам одавде.
Али нисам ни тамо ни овдје.
Имам два имена што се сретну и раздвоје.
Имам два језика, али сам одавно заборавио
на којем језику снатрим снове.
На енглеском исписујем,
своје покорне фразе.

И језик у којем Небо и Јерусалим разговарају
у сребрним каденцама,
али се мојој машти не покорава.

* * *

Шта је с идентитетом? – упитах га.
Казао је: То је самоодбрана...
Идентитет је дијете рођења,
али на крају, то је самоизум,
а не наслијеђе прошлости.
Ја сам мноштво... У мени је увијек нова вањштина.
Припадам жртвама.
А да нисам оданде,
вјежбао бих срце да тамо узгаја
газеле од метафоре.
Зато, понеси домовину гдје год идеш,
и буди самољубив, ако треба.
Вањски свијет је изгнанство,
изгнанство је свијет унутра.
А ти – шта си између то двоје?

* * *

Ја не знам шта сам
како не бих изгубио то шта сам.
Ја јесам оно што јесам.
Ја сам свој други, нека двојина што одзвања
између ријечи и покрета.
Да пишем поезију, казао бих:
Ја сам двоје у једном,
као крила ластавице,
задовољан што доносим добар знак
кад прољеће закасни.

* * *

Он воли домовину – и одлази.
(Је ли немогуће исувише далеко?)
Воли одлазак у непознато.
Путујући слободно кроз културе,
они што траже људску суштину
могу наћи мјесто за све да заједно сједну...
Ту маргина напредује. Или се центар повлачи.

Тамо гдје Исток није посве исток,
ни Запад посве запад.
Гдје идентитет прераста у мноштво,
а не у тврђаву ни ров.

* * *

Метонимија је спавала на обали ријеке;
И да није било загађења,
могла је досегнути до друге обале.

* * *

– Јеси ли написао икакав роман?
Покушавао сам... Настојао вратити
своју слику из огледала далеких жена.
Али оне побјегоше у своје брижно чуване ноћи.
Казаше: Наш свијет је слободан од текста.
Човјек не може исписати неку жену
што је, у исти мах, и загонетка и сан.
Жена не може написати мушкарца
што је, у исти мах, и симбол и звијезда.
Не постоје двије исте љубави.
Не постоје нити двије истовјетне ноћи.
Зато хајде да набрајамо мушке особине –
и смијемо се.
– А шта си ти учинио?
Смијао се својој бесмислици
и бацио роман
у канту за смеће.

* * *

Интелектуалац зауздава оно што романописац може казати,
а филозоф тумачи руже пјесника.

* * *

Он воли домовину – и одлази:
Ја сам што јесам и што ћу бити.
Сам бирам своје мјесто,
сам бирам своје изгнанство.
Властито изгнанство – позадину епског призора.
Браним пјесникову потребу за сјећањима

и оним што долази сутра.
 Браним домовину и изгнанство
 у птицама међу крошњама,
 у мјесецу довољно дарежљивом
 да ми допушта писати љубавне версе.
 Браним идеју што слама је немоћ њених сљедбеника.
 Браним домовину коју је отела митоманија.

* * *

– Хоћеш ли се моћи вратити ичему?
 Моје испред повлачи оно што је иза
 и жури...
 На мом сату нема више времена
 да цртам линије сред пијеска.
 Али, ипак, могу посјетити оно јучер
 као што странци чине
 кад у тужној вечери слушају Пасторалу:
 „Дјевојка на извору пуни врч
 сузама облака.
 Смије се и плаче док пчела
 њено срце пробада...
 Је ли то љубав што тјера воду да пати
 или некаква болест у магли?”
 (И тако до краја пјесме.)

* * *

– Па те ипак може погодити чежња?
 Чежња за већим, даљим сутра,
 исувише далеким.
 Сан ми води кораке.
 Моја визија полаже мој сан
 на ова кољена,
 попут питоме мачке.
 То је имагинарно стварно,
 дијете воље:
 Ми можемо промијенити
 неминовност бездана.

* * *

– А чежња за оним од јуче?
 Осјећај недостојан интелектуалца,
 осим ако не служи да искаже

жар странца за оним
што га негира.
Моја чежња је борба
за неким данас
које будућност држи за врат.

* * *

– Ниси ли се ипак искрао у јуче
кад си ушао у ону кућу,
свој дом
у Талбији, у Јерусалиму?
Спремио сам се да заспим
у мајчином кревету,
као дијете
што се боји оца.
Покушао сам призвати своје рођење,
гледати Млијечни пут с крова
свога старог дома.
Покушао сам помиловати кожу одсуства,
осјетити љетни мирис јасмина сред врта.
Али хијена што се зове истина
отјера ме од чежње
што се шуња попут лопова.
– Јеси ли се бојао? Шта те је уплашило?
Нисам могао погледати
пораз у лице.
Стајао сам на вратима попут просјака.
Како да затражим допуштење
од странаца што спавају
у своме кревету?
Како да их замолим
да посјетим сам себе
на пет минута?
Да ли да се поклоним с поштовањем
станарима свог дјетињег сна?
Би ли ме питали:
Ко је тај наметљиви, страни посјетилац?
И како да говорим о рату и миру
међу жртвама и жртвама жртава,
без дигресија и добацивања?
И да ли би ми рекли:
Једна спаваћа соба је претијесна
за два сна.

* * *

То нисам ни ја ни он
 који пита,
 то је читатељ што пита:
 Шта поезија може казивати
 у доба катастрофа?

* * *

Крв
 и крв,
 крв у твојој земљи,
 у моје име и име твоје,
 у цвијету бадема, у кори банане,
 у млијеку дјетета, у свјетлу и сјени,
 у зрну пшенице, у соли.

* * *

Вјешти снајперисти,
 погађају мету крајње прецизно.
 Крв
 и крв
 и крв.
 Ова земља је мања од крви своје дјеце,
 што стоје на прагу Судњег дана
 као жртвени дарови.
 Је ли ова земља благословљена
 или крштена крвљу,
 крвљу и крвљу,
 коју не могу осушити
 ни молитва, ни пијесак?
 Нема довољно правде у Светој књизи
 због које би мученици уживали у слободи
 И шетали сред облака.
 Крв на свјетлу дана,
 крв у тами.
 Крв у говору.

* * *

Он каже: Пјесма може бити дом поразу,
 и нити свјетла што сја
 у срцу гитаре;

или Крису на коњу
прободеног дивним метафорама.
Јер естетика је тек присутност стварног
у форми.
У свијету без неба
земља постаје бездан.
Пјесма,
утјеха,
придјев вјетра, што долази са југа или сјевера.
Не описуј оно што камера види
на твојим ранама.
И врисни – да чујеш себе.
И врисни – да знаш да си још жив,
и жив, и да је живот на овој земљи
могућ.
Измисли наду за говор,
измисли правац, причину
што продужава наду.
И пјевај,
јер естетика је слобода.

* * *

Кажем: Живот који се не може описати
осим смрћу – није живот.

* * *

Он каже: Живјећемо.
Зато будимо господари ријечи које
чине своје читаоце бесмртнима – како рече твој пријатељ Рицос.

* * *

Он такођер рече: Ако умрем прије тебе,
моја опорука јесте немогуће.
Упитах: Да ли је немогуће далеко?
Он рече: Једну генерацију.
Питао сам: А ако ја умрем прије тебе?
Он рече: Изразићу саучешће планини сред Галилеје,
и написати: „Естетско значи доспјети до равнотеже.”
И сада, не заборави:
Ако умрем прије тебе, моја опорука је немогуће.

* * *

Кад сам га посљедњи пут посјетио у Новој Содоми,
године двије тисуће и друге, борио се –
против рата Содоме над народом Вавилона...
и против рака.
Био је као посљедњи епски јунак
који брани право Троје
да приповиједа приче своје.

* * *

Орао се диже све више, све више,
казује збогом своме вису,
јер бивање на Олимпу
и понад висина – одвећ умара.

* * *

Збогом,
збогом, поезијо бола.

(С арајској љревео Мирза Сарајкић)